

Het afstemmen van het aanbod voor begaafde leerlingen kan lastig zijn. Vaak lukt het wel om verrijkingsopdrachten aan te bieden zoals Rekeningtellers voor handige rekenaars of Acadin voor talige kinderen. Het compacten, het beperken van de oefenstof, blijkt lastig in de praktijk. Leerkrachten maken zich bijvoorbeeld zorgen of de doelen dan nog behaald worden.

Zonder te compacten is er minder tijd voor leerlingen om toe te komen aan verrijking wat niet als motiverend wordt ervaren (De Graaf, Schils, Houkema & Bussink, 2019). Maar hoe kun je dit aanpakken? Hieronder beschrijft gastschrijver Ilse Wintermans het stappenplan dat ze zelf heeft toegepast.

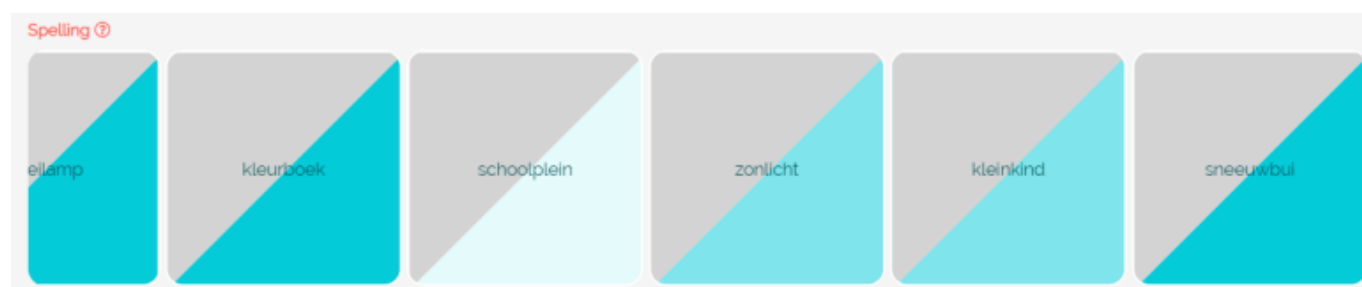
Stappenplan compacten en verrijken (Reis & Renzulli, 2005)

1. Omschrijf de leerdoelen van een gedeelte van de lesstof, wanneer zijn de doelen beheerst?
2. Welke leerlingen beheersen deze doelen al?
3. Bedenk verrijkingsactiviteiten die passen bij de interesse van de leerling(en)

Om dit verder te verduidelijken zal ik één voor één op de stappen ingaan en toelichten hoe dat er uit ziet op basisschool 'De Verwondering'. Op deze innovatieve school wordt gewerkt op open leerpleinen met vaste mentorgroepen en flexibele groepsindelingen. We maken gebruik van het thematisch gerichte International Primary Curriculum (IPC) wat de wereldoriëntatie- en expressievakken integreert. Zelf voegen we hier zoveel mogelijk andere vakgebieden aan toe zoals taal en begrijpend lezen. Elke mentor is verantwoordelijk voor één of twee vakgebieden. De leerlingen wisselen meerdere keren per dag van vakgebied.

1. Leerdoelen omschrijven en wanneer zijn de doelen beheerst?

We werken vanuit leerdoelen die grotendeels zijn geformuleerd op basis van de leerlijnen van de CED-groep en de kerndoelen van SLO/tule. Al onze leerdoelen staan omschreven in het digitale *MijnRapportfolio*. Dit gebruiken wij bij het formatief evalueren. Een doel kan in aanvang zijn, in ontwikkeling of beheerst. Als een leerling meerdere keren heeft laten zien dat het aan de succescriteria voldoet dan is het doel beheerst. Bij gebruik van methodes staan doelen beschreven in de handleiding en kan er vooruit getoetst worden om te analyseren welke doelen al beheerst zijn. Op een zelfontwikkelde doelenkaart hebben we de doelen van spelling en rekenen omschreven die aanbod komen in een bepaalde periode.

Afbeelding 1: Een gedeelte van spelling uit MijnRapportfolio. Lichtblauw is aanvang, midden-blauw is in ontwikkeling en donkerste blauw is beheerst. Deze komt niet overeen met de toegevoegde

doelenkaart

Welke leerlingen beheersen deze doelen al?

Met de doelenkaart zijn we gestart op leerplein 2 (groep 4 en 5). Voor begaafde leerlingen is er één keer in de week een peergroepmoment. Door observaties in deze groep vielen een aantal leerlingen op uit leerjaar 5. Ze zeiden bijvoorbeeld dat ze zelf meer willen kiezen wanneer ze wat doen en minder herhaling willen. En ze beheersten al een aantal doelen voor rekenen en spelling voor de komende periode. Welke doelen al precies beheerst zijn werd deels samen met de leerlingen geanalyseerd.

Bij spelling zijn, na een instapdictee, samen met de leerlingen de beheerste spellingregels afgetekend op hun doelenkaart. Bij rekenen is dat voor de leerlingen gedaan vanuit de meest recente observaties in combinatie met het rapportfolio. Is een doel beheerst, dan hoeft de leerling niet naar de instructie. Behalve voor cruciale rekendoelen, dan gaan de leerlingen bij ons altijd naar de instructie om de juiste rekenstrategieën mee te krijgen. De doelenkaart geeft de leerling overzicht wat beheerst is en wat nog niet. De leerlingen zijn allen gekoppeld aan een maatje in hun eigen mentorgroep en ouders werden geïnformeerd.

Elke maandag was er een kort begeleidingsmoment bij de nieuwe weektaak: “Kijk op je doelenkaart, welke doelen beheers je al? Die mag je doorstrepen op je doelenblad (dat is onze weektaak). Je hoeft niet naar die instructie.”

Doelenkaart thema 2

Dit is je eerste doelenkaart! Maar hoe werkt dat?

- Kruis aan welke doelen al beheerst zijn
- Van de andere doelen volg je de instructie

Hoe plan ik de instructie in?

1. Kijk goed op het doelenblad op welke dag de instructie is
2. Plan in op je doelenblad
3. De doelen die je beheerst streep je door op je doelenblad
4. Heb je geen instructie nodig dan werk je op het leerplein

Doelen spelling	Beheerst?
Samenstelling (tafella)	8
Jager en bakker	jager
Ja – zo – nu > open lange klank eind woord	
-cht in woorden	8
F /v en s / z midden in woorden	8
Woorden met –elen en –eren	8
Eeuw – ieuw - uw	8
Aai – ooi - oei	8
Eind d / t	8

Doelen rekenen		Beheerst?
getalbegrip	Ik kan getallen tot 1000 verdelen in HTE	8
	Sprongen heen en terug van 10-50-100	
	Ik kan een getal op een deels ingevulde getallenlijn tot 1000 plaatsen	8
Plus en min	Ik kan optellen en aftrekken tot 1000	8
Keersommen	Ik kan de tafels van 1 tot en met 10 toepassen in (verhaal)sommen	
	Tafel van 6	
	Tafel van 8	
	Tafel van 9	
Project	Ik kan digitaal en analoog klokkijken	
	Ik kan opmeten en omrekenen	
	Tabellen aflezen	
	Waarde van munten	

Afbeelding 2: voorbeeld van een ingevulde doelenkaart.

Verrijking

Door het compacten is er meer tijd voor verrijkingsactiviteiten. Het is handig om vooraf over de organisatie van de verrijkingsactiviteiten na te denken. Welke activiteiten vinden ze leuk? Wie begeleidt wat en wie zorgt dat alles klaar ligt? Welke activiteiten kunnen ze zelfstandig? Door vooraf deze leerlingen te bevragen wisten we dat ze graag Spaans wilden doen. Op de momenten dat deze kinderen niet naar een instructie gaan, werken ze op het leerplein. Hier werken ze aan Rekentijgers, Spaans of hun eigen leervraag passend bij het lopende IPC thema. Deels met begeleiding en deels zelfstandig. Daarnaast staan er wekelijks wisselende activiteiten op hun weektaak zoals creatief denken of het geven van peer-feedback op spelling bij de taalopdracht.

Terugblik

De leerlingen hebben baat bij begeleiding om wekelijks hun instructies weg te strepen op de doelenkaart. Ze zijn gemotiveerd en hebben plezier in de verrijkende activiteiten. Deze leerlingen zijn wellicht nog wat jong om de regie volledig in eigen handen te geven. Toch lukt het één leerling al om het zelf te doen! Ik kan me zo voorstellen dat op leerplein 3 (groep 6-8) dit op een gegeven moment bij al deze leerlingen lukt. En wie weet ook interessant voor alle andere leerlingen. Hoe mooi zou het zijn als ze zelf in het rapportfolio inloggen en zien welke doelen beheerst zijn en zo zelf kunnen bepalen of een instructie bijwonen nodig is.

Tips

Wil je zelf aan de slag met deze manier van compacten? Naast het volgen van het stappenplan van Reis en Renzulli is het belangrijk deze leerlingen niet geheel los te laten maar te blijven begeleiden bij hun proces. Ze hebben niet direct het gehele overzicht. Maak gebruik van elkaars talenten, zo heeft bij ons een mentor affiniteit met Spaans en geeft één keer per week instructie aan deze leerlingen.

Het is wellicht even zoeken naar tijd om dit goed voor te bereiden en te organiseren maar het is een manier om gericht maatwerk te bieden. En mooi meegenomen, het bieden van maatwerk aan begaafde leerlingen helpt bij het tegen gaan van onderpresteren (De Graaf et al., 2019).

Bronnen:

Reis, S.M. & Renzulli, J.S. (2005). *Curriculum compacting: A systematic procedure for modifying the curriculum for above average ability students*: The National Research Center on the Gifted and Talented, The University of Connecticut.

De Graaf, D., Schils, T., Houkema, D. & Bussink, H. (2019). *De langetermijneffecten van plusklassen*: Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO), Amsterdam. Geraadpleegd op 7 oktober 2020, van

<https://25cjk227xfsu3mkyfg1m9xb7-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2020/10/2019-104>

-De-langetermijneffecten-van-plusklassen.pdf